

SĂBIILE LUI CONSTANTIN BRÂNCOVEANU

RADU MOȚOC

motoc.radu@yahoo.com

Asociația Pro Basarabia și Bucovina – Galați

CONSTANTIN BRÂNCOVEANU'S SWORDS

ABSTRACT

Many of the objects of our national patrimony, such as religious books, sacred images, furniture or Princely letters still exist in museums in foreign countries. Among these alienated objects there are the swords of Constantin Brâncoveanu.

Over the time there were found nineteen swords which belonged to the voivode, existing in different museums in other countries. Their history and description represents the subject of this paper.

Keywords: swords, Constantin Brâncoveanu, museums, patrimony, decorative pattern.

Neamul Brâncovenilor, vechi ca și moșia de baștină, începuse să se impună prin reprezentanții săi în Divanul țării, pe câmpurile de luptă și în delicatele misiuni diplomatice încă din vremea lui Mihai Vodă Viteazul.

Constantin Brâncoveanu se naște la 15 august 1654, în satul Brâncoveni din județul Olt. Rămas orfan de tată, este educat de mama sa jupânița Stanca, fiica postelnicului Constantin Cantacuzino, care îl deprinde să învețe grecește și latinește. Iubitor de carte, sprinten la minte, blând, cumpătat, la vârsta de 20 ani se căsătorește cu Marica, fiica postelnicului Neagoe, fiul domnului Antonie Vodă din Popești (1669-1672). Căsătoria le-a fost binecuvântată de Dumnezeu cu 11 copii, 4 băieți – Constantin, Ștefan, Radu și Mateiaș – și 7 fete – Stanca, Maria, Ilinca, Safta, Ancuța, Bălașa și Smaranda.

În anul 1674, Duca Vodă (1674-1678) îl numește postelnic, iar Șerban Cantacuzino (1678-1688), unchiul său, îl face agă în 1679, vel postelnic în 1680, ispravnic al orașului București în 1683 și, în fine, vel logofăt – vrednicia cea mai înaltă din stat –, în anul 1687.

În octombrie 1688, după o scurtă suferință, încetează din viață Șerban Cantacuzino. Divanul domnesc, fără a-l consulta pe marele logofăt Constantin

Brâncoveanu, îl alege pe acesta domn. Așezat în scaunul domnesc, tânărul domn de numai 34 ani va întreține relații diplomatice cu Franța, Genova, Anglia și Olanda, prin ambasadorii acestor state, dar și cu Austria, Rusia și mai ales cu Transilvania, unde-și cumpără o serie de proprietăți pentru a avea în caz de nevoie un loc de refugiu.

În privința relațiilor cu Poarta, domnitorul, în baza înțelegerilor, le procură provizii de tot felul, îi ajută la construirea unor cetăți și le plătește cu regularitate haraciul. După anul 1703, urmează cea mai rodnică perioadă din toată domnia, fiind însoțită de liniște și belșug. Domnitorul construiește biserici și palate, încurajează artele, tipărește cărți. Pentru susținerea ortodoxismului oriental trimite ajutoare substanțiale la Athos, Ierusalim, Constantinopol, Muntele Sinai, Alexandria, Bulgaria, Serbia, Albania și în Orientul creștin.

Înconjurat de fețe eclesiastice ori civile, domnitorul deschide în chiliile mănăstirii Sf. Sava din București o Academie, iar la biserica Sf. Gheorghe Vechi, o școală domnească. Pentru a ne da seama de numărul cărților ce au văzut lumina tiparului în perioada lui Brâncoveanu, amintim că numai dintr-o singură tipografie, în timpul celor 26 ani de domnie, au ieșit 80 de cărți. Cu ajutorul mitropolitului Antim Ivireanu se tipăresc aproape 400 de cărți în limba română, slavă, greacă, armeană, arabă, turcă și georgiană.

Constantin Brâncoveanu însuși a achiziționat, prin trimișii săi, carte din Franța și Italia, formând o bogată și variată bibliotecă; existența unor lexicoane și a unor Biblii străine, utilizate la traducerea Bibliei în limba română, acum peste trei sute de ani, indică faptul că principele nu a fost doar un mecena, ci și un cărturar implicat direct în viața spirituală a epocii sale, ca un creator de cultură.

Ctitoriile brâncovenesci sunt decorate cu adevărate broderii de mare rafinament, dând naștere la ce numim astăzi „stilul brâncovenesc”, rezultat din împletiturile elementelor artistice ale barocului italian cu cele existente în arta populară românească¹.

Odată cu deschiderea unor muzee, în secolele al XIX-lea și al XX-lea, apar foarte multe obiecte de cult, cărți vechi și obiecte prețioase provenite din Țările Române în vitrinele acestora. Este suficient să amintim de *Mineiele* mănăstirii Putna (1467), manuscrisele călugărului Ghervasie de la Mănăstirea Neamț (1475), cuvintele pustnicești ale părintelui Dorothei, copiate din porunca lui Ștefan cel Mare pentru mănăstirea Zograf de la muntele Athos în 1475, *Tetraevanghelul* mănăstirii Voroneț (1490), *Tetraevanghelul* lui Alexandru, fiul lui Ștefan cel Mare (1491), două manuscrise găsite în schitul Gorodiște din Basarabia (1492) și

¹ Alexandru Duțu, *Modelul cultural brâncovenesc*, în „Constantin Brâncoveanu”, Editura Academiei R.S.R., București, 1989, p. 161.

Tetraevanghelul scris de călugărul Teodor Mărișescu de la mănăstirea Neamț (1498), toate aflate în Muzeul Rumjancev din Moscova².

Altele sunt în Biblioteca Publică din St. Petersburg, precum: *Psaltirea* mănăstirii Putna (1470); *Sintagma* lui Matei Vlastaris, copiată de grămaticul Damian la Iași în anul 1495; *Tertaevanghelul* logofătului Toader (1535); *Liturghierul* copiat la Zograf pentru mitropolitul Teofan al Moldovei, la anul 1532³.

Mineiul logofătului Tăutu din 1492 și *Apostolul* din anul 1540, se găsesc la Biblioteca din Lwow, iar *Tetraevangheliarul* dăruit de Ștefan cel Mare mănăstirii Zograf în anul 1502 și *Tetraevangheliarul* dăruit de Petru Rareș mănăstirii Xiropotam de la Muntele Athos în anul 1535, se află la Biblioteca Națională din Viena⁴.

Vechiul Serai din Istanbul, astăzi Muzeul Top Kapi Serai, ne oferă surpriza unor piese de tezaur, cum ar fi relicvariul făcut de Neagoe Basarab (1512-1521), spre a păstra moaștele Sf. Ioan Botezătorul, Sf. Ioan Gură de Aur și Sf. Apostol Petru. Relicvariul poartă numărul de inventar 2.743 și este păstrat într-o cutie hexagonală de cristal, împodobită cu pietre scumpe, artă turco-arabă specifică secolului al XVI-lea. Relicvariul este din aur și împodobit din belșug cu perle, rubine, peruzele, diamante și un smarald, toate dispuse în formă de cruce. În prezent, în interiorul relicvariului se găsesc numai moaștele Sf. Ioan Botezătorul, respectiv osul occipital îmbrăcat într-o foiță de aur⁵.

Datorăm profesorului universitar de la Cluj, Constantin Marinescu, și istoricului Emil Vărtosu cercetările făcute privind săbiile lui Constantin Brâncoveanu, publicate în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice* din anii 1926 și 1935.

C. Marinescu semna la trei săbii, pe care le vom descrie și noi în cele ce urmează.

În 1857, eruditul francez V. Langlois, publica în *Revue archéologique* un studiu intitulat *Notice sur le sabre de Constantin XIV, conservé a l'Armeria Reale de Turin*. Langlois vorbește despre o sabie de Damasc, care a fost adusă de la Constantinopol de către baronul Tecco, fost ambasador al regatului de Sardinia în Turcia și dăruită regelui Victor Emanuel, care o depune în *Armurăria* sa. Tecco procurase sabia de la un negustor care, la rândul lui, o achiziționase de la un paznic al mausoleului lui Mahomed II, împreună cu steagul acestui sultan. Cuprinsul

² Emil Turdeanu, *Oameni și cărți de altădată*, Editura Enciclopedică, București, 1997, pp. 36, 51, 60, 72, 79, 87, 106.

³ *Ibidem*, pp. 45, 90, 268, 271.

⁴ *Ibidem*, pp. 84, 120, 292, 298.

⁵ Emil Vărtosu, *Odoare românești la Stambul*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, fasc. 83, 1935, p. 1.

textului în limba greacă inscripționat pe sabie, cât și ornamentele bizantine, îl determină pe Langlois să afirme că sabia a aparținut lui Constantin, ultimul împărat bizantin, și era firesc să se găsească în mausoleul sultanului care cucerise Constantinopolul.

După 17 ani, Giovanni Veludo, publica un alt articol, la Veneția, în 1874, despre această sabie: *La spada di Constantino Paleologo, ultimo imperatore di Constantinopoli*. Spre deosebire de Langlois, Veludo nu crede că această sabie a aparținut împăratului bizantin Constantin. Argumentul hotărâtor constă în faptul că împărații bizantini purtau săbii drepte, în timp ce această sabie era curbă, caracteristic armelor persane și turcești.

Din această sabie nu se păstrează decât lama și „inima” mânerului; teaca și plăselele, împodobite probabil cu aur și pietre prețioase, au dispărut. Lama curbată este din oțel de Damasc. Numai o singură față a lamei este lipsită de ornamente, cealaltă, începând de la mâner, are imprimat un ornament încadrat de două lumânări aprinse. Urmează un medalion oval, în interiorul căruia este gravată Maica Domnului, cu Iisus-copil pe brațul stâng, înconjurat de patru stele. Deasupra și sub acest medalion sunt trei și respectiv cinci stele, una din stele fiind încadrată de flăcările lumânărilor. În continuare, sunt reprezentați doi îngeri care susțin o coroană deasupra medalionului, peste care sunt încrustate trei rubine. Urmează un text evocator în limba greacă, cu litere aurite, pe care autorul studiului o transcrie astfel: ”+ (*O Hristoase*), *tu rege invincibil, cuvânt al lui Dumnezeu, stăpâne a tot viitorul, (fii într’ajutor) căpătenii și credinciosului autocrat Constantin*”. Banda metalică pe care se află această invocare este așezată între două pietre prețioase. Giovanni Veludo afirmă cu convingere că această sabie a aparținut domnitorului Constantin Brâncoveanu. Printre alte argumente, se remarcă faptul că titlul de „căpetenii” și „autocrat” nu erau utilizate de împărații bizantini, în schimb erau des folosite în documentele domnești în limba greacă și în textul care înconjoară portretul lui Constantin Brâncoveanu gravat la Veneția și reprodus de Nicolae Iorga în lucrarea *Viața și domnia lui Constantin Brâncoveanu*, din 1914.

O altă sabie atribuită lui Constantin Brâncoveanu, s-a vândut în noiembrie 1924 la Paris, din colecția de arme a prințului Lvov, care a fost cumpărată de anticarul Manukian. C. Marinescu are îngăduința anticarului să studieze sabia pe care o descrie cu lux de amănunte. Este o sabie tot de Damasc, cu mâner din aur împodobit cu pietre prețioase, însoțită de o teacă din piele vizibil modernă. Pe o față a mânerului sunt cinci topaze de Brazilia și șase lipsesc, în timp ce pe partea opusă sunt șapte topaze și lipsesc patru. La curbura mânerului este fixat un mare topaz, găurit. Spre deosebire de sabia de la Torino, aceasta este împodobită pe ambele fețe.

Pe una din fețe, imediat după mâner, este amplasat ornamentul asemănător cu sabia de la Torino, urmează medalionul rotund cu cei doi îngeri care susțin o coroană pe un cer cu trei stele. Întrucât medalionul este independent, se poate presupune că este vorba de o coroană voievodală. În continuarea medalionului apare un elegant ornament, tot din aur sau poleit cu aur, cu motive vegetale încrustate pe o foaie metalică fixată în lamă. Această bandă este împărțită în patru secțiuni, separate de cinci pietre prețioase.

Pe cealaltă față, după ornamentul cunoscut după gardă, apare un medalion cu Sf. Fecioară purtând pe brațe pe Iisus-copil. Paralel cu muchia sabiei, pe o bandă inclusă în lamă, cu litere de aur, se poate citi următoarea invocare: „+ Tu, împărate neînvins, cuvânt al lui Dumnezeu, stăpâne a tot viitorule, dă cununa izbânzii asupra protivnicilor, Voievodului și credinciosului Domn Constantin, precum (ai dat-o) altă dată împăratului Constantin cel Mare!”.

Se poate constata faptul că invocarea este asemănătoare cu cea de pe sabia din Torino, cu deosebirea că aici s-a introdus textul: „dă cununa izbânzii asupra protivnicilor și precum (ai dat-o) altă dată împăratului Constantin cel Mare”. Textul este împărțit în patru segmente, prin cinci pietre prețioase, dintre care două sunt lipsă. Este a doua sabie a lui Constantin Brâncoveanu ajunsă prin împrejurări necunoscute în colecția prințului rus Lvov.

Dacă cele două săbii au elemente convingătoare că au aparținut lui Constantin Brâncoveanu, cu cea de a treia, care se află la Paris, lucrurile stau puțin diferit.

În sala Delort de Gléon din muzeul Luvru se poate vedea o sabie de Damasc, care are numărul de inventar 7.086 și care provine din colecția Marteau, prin intermediul anticarului Demotte, după informațiile oferite de Scarlat Lambrino, care a studiat registrele și care indică proveniența obiectelor din muzeu. Sabia este degradată, în mare parte ruginită, cu tăișul știrbit în mai multe locuri. Are mânerul din os și asemănător cu sabia din Torino este ornamentată numai pe o singură față. Imediat sub mâner apare, ca și la celelalte săbii, ornamentul cu cele două lumânări și Maica Domnului într-un oval cu pruncul Iisus pe brațul stâng. Urmează cei doi îngeri, care susțin o coroană. Între îngeri și medalion se observă o stea. Invocația este asemănătoare cu cea de pe săbiile din Torino și Paris. Din nefericire, în acest caz invocația se întrerupe datorită ruginii care a distrus-o⁶.

Pe lângă cele treisprezece săbii cunoscute până în anul 1935, Emil Vârtosu semnalează alte trei săbii brâncovenești care se găsesc în Sala Armelor din Muzeul Top Kapi Sarayi.

⁶ Constantin Marinescu, *Trei săbii ale lui Constantin Brâncoveanu*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, fasc. 49, 1926, p. 93.

Dar înainte de a descrie cele trei săbii, să trecem în revistă cele treisprezece săbii cunoscute până la acea dată:

1. O sabie aflată în Armureria Regală din Torino, semnalată la noi pentru prima dată de C. Esarcu în *Documente istorice descoperite în Arhivele Italiei*. Prezentarea a fost făcută într-o conferință la Atheneul Român în anul 1878. C. Marinescu, utilizând bibliografia străină, semnalează în articolul amintit mai sus. În același an, Frederic Macler publică în revista *L'Ethnographie*, nr. 13-14, un articol intitulat *Notice d'un sabre a inscription grecque*. Referitor la aceste săbii, semnalăm și lucrarea istoricului italian Angelo Scrinzi, *Una spada bizantina di Syma e la spada Kapnist del Museo Civico di Venezia*, publicată în 1900-1901. Scrinzi citează din cercetările lui Veludo și Langlois, dar și dintr-o bibliografie străină rară, neutilizată de nimeni până la el;

2. În muzeul Luvru din Paris, se află o altă sabie a lui Constantin Brâncoveanu;

3. La Așezămintele Brâncovenești, se identifica o sabie brâncovenească cumpărată de la anticarul Manukian din Paris;

4. Nicolae Iorga semnalează o sabie brâncovenească la Stockholm, pe care o descrie în lucrarea *Portrete și lucruri domnești nou descoperite* (în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, tom. IX, 1928-1929);

5. În aceeași lucrare, Nicolae Iorga menționează o altă sabie brâncovenească, descoperită de C. Karagja la Berlin;

6. Alte opt săbii sunt identificate de generalul Radu Rosetti în colecții rusești și prezentate în *Anuarul Academiei Române*, tom X, sub titlul *Câteva săbii ale lui Constantin Brâncoveanu*⁷.

În total sunt semnalate 13 săbii brâncovenești, în marea lor majoritate aflate în muzee și colecții din străinătate.

Cele trei săbii identificate de Emil Vârtosu la Istanbul, sunt următoarele:

- o sabie de factură orientală din oțel de Damasc, încovoiată, lungă de 93 cm, este inventariată cu numărul 2.682. Mânerul este din corn de rinocer, garda din aur roșu, cu desene florale fin cizelate. De mâner este prins dragonul, un șnur din fir de aur împletit cu fir negru, totul terminat printr-un ciucure din fir de aur. Dragonul este într-o perfectă stare de conservare, ca și sabia în întregimea ei. Pe lamă se găsesc mai multe ornamente și o inscripție, săpate în oțel și încrustate cu aur vechi, toate pe aceeași față a lamei și dispuse astfel, începând de lângă gardă: un motiv decorativ oriental; două lumânări aprinse-singurele încrustații din argint, așezate pe suporturi-sfeșnice și amplasate de o parte și de alta a lamei, închizând între ele motivul decorativ; urmează mai jos un medalion oval în care este reprezentată Maica Domnului cu Iisus pruncul, la stânga o floare, iar deasupra

⁷ E. Vârtosu, *op. cit.*, p. 6.

pruncului o stea cu șase raze; în continuare, doi îngeri ce susțin o coroană cu trei colțuri. Coroana nu este voievodală sau princiară, ea fiind destinată Sf. Fecioare. Pe marginea superioară a lamei, în continuare, este gravată o inscripție scrisă pe două rânduri. Fiecare rând este încadrat într-o ramă de aur, cu o terminație ornamentală florală. Inscripția este scrisă în grecește, în traducere sunând astfel: „+ *Tu, împărate neînvins, cuvânt al lui Dumnezeu, a tot stăpânitorule, dă cununa izbânzii asupra protivnicilor Voivodului și credinciosul Domn Constantin, precum ai dat-o altădată Împăratului Constantin cel Mare*”. Victor Langlois observă primul că inscripția-invocație este scrisă versificat, formată din patru versuri de 15 silabe. Inscripția de mai sus este identică cu cea aflată pe sabia Așezămintelor Brâncovenești, cum sunt identice și motivele decorative, chipul Maicii Domnului, curbura lamei și în general toată sabia. Fiind considerată cea mai bine păstrată sabie brâncovenească dintre toate, dar mai ales faptul că ea provine din palatul și tezaurul Sultanului, putem presupune că această sabie o purta Constantin Vodă Brâncoveanu în clipa arestării sale, la 23 martie 1714;

- A doua sabie, inventariată cu numărul 2.684, este tot din oțel de Damasc, încovoiată, mânerul din os perforat de trei cuie terminate cu butoni de aur (doi butoni sunt lipsă). Garda dreaptă, de aur, cu un desen care diferă de sabia precedentă, dar foarte asemănătoare cu garda unei săbii rusești contemporane. Pe lamă este gravat un motiv oriental asemănător cu al sabiei precedente. De data acesta sunt trei lumânări aprinse, singurele încrustate în argint, restul fiind încrustații în aur. Lumânările sunt amplasate pe suporturi-sfeșnice și dispuse câte una pe ambele laturi ale lamei, iar cea de a treia este în prelungirea ornamentului oriental. Urmează ca și în cazul precedent medalionul cu Maica Domnului cu Iisus-pruncul, care ține în mâna dreaptă un crin. În interiorul medalionului, de o parte și alta, trei stele cu șase raze în dreapta și o stea cu cinci raze în stânga. Deasupra medalionului cifra „326”, încadrată în trei stele cu șase raze. Deasupra cifrei, doi îngeri susțin o coroană cu trei colțuri. Urmează inscripția, pe un singur rând, precedată de o semilună, toate încrustate în aur. Textul inscripției este scris în grecește: „+ *Tu, împărate neînvins, cuvânt al lui Dumnezeu, a tot stăpânitorule...*”, urmând cuvinte indescifrabile. Evident, este începutul inscripției precedente.

Sub această formă se găsește și sabia de la Luvru, precum și sabia cu nr. 268 din colecția Șeremetev și semnalată de C. Marinescu. Cifra „326” este cu siguranță un adaus posterior, aplicat de un proprietar spre a mări valoarea sabiei cu acest element inedit. Mai avem un precedent în acest sens, la sabia brâncovenească oferită de orașul București generalului Miloradovici între anii 1806-1812, după afirmațiile generalului Radu Rosetti.

- Sabia inventariată cu numărul 2.683, tot din oțel de Damasc, de origine orientală, are lama încovoiată aproape ca un iatagan. Este foarte rău conservată,

mănerul este căzut, deci fără plăsele, având și garda lipsă. Pe lamă, începând de la garda care lipsește, apar cele două lumânări aprinse (singurele încrustații cu argint) așezate pe două sfeșnice, iar între lumânări o floare. Urmează medalionul cu Maica Domnului cu Iisus-pruncul în brațe, iar în interiorul medalionului, de o parte și alta, câte o floare sau stea. Deasupra medalionului, trei stele cu câte patru raze. Urmează cei doi îngeri ce susțin coroana. De aici lama este scobită la mijloc și în interiorul scobiturii o floare încadrată într-un arabesc ce sfârșește printr-un ornament. Inscripția săpată pe marginea superioară a lamei este încadrată între două ornamente florale și este asemănătoare cu sabia precedentă. Această sabie este singura, din cele trei, care are ornamente pe ambele fețe ale lamei. Pe reversul lamei, lângă gardă, apare un motiv decorativ oriental, asemănător cu cel de pe cealaltă față. În interiorul acestui ornament, Emil Vârtosu presupune că este un început al unui verset arab din Coran, sau un număr în cifre arabe (640 ?). Se poate presupune, dat fiind faptul că acest amănunt este singular în toată paleta de săbii brâncovenești, faptul că această inscripție din ornament este un adaos ulterior confecționării. Dintre toate săbiile brâncovenești cunoscute până la acea dată (1935), numai sabia Așezămintelor Brâncovenești are ornamente pe ambele fețe ale lamei: Medalionul Maicii Domnului pe o față a lamei, îngerii susținând coroana, pe cealaltă.

Ca observație generală, se constată că niciuna din cele trei săbii brâncovenești din Muzeul Topi Kapi Sarayi nu posedă teacă.

Un călător englez, Walsh, în trecere prin București după 1820, semnalează prezența unei săbii brâncovenești astfel: „*Une épée qui lui avait appartenu (a Brâncoveanu) me fut offerte pour en faire l'achat. Elle portait sur la lame son nom en lettres d'or, avec cette inscription en caractères grecs: Mère de Dieu, souveraine protectrice, garantis de ses ennemis le très pieux, très magnifique, très illustre prince, fils de Jean, Constantin Bassarabba, le Voivode*”. Inscripția acestei săbii se apropie de inscripția sabiei nr. 269 din colecția Șeremetev, dar evident este vorba de o alta. Sabia semnalată de Walsh ar fi singura care are inscripționat numele în întregime a lui Constantin Brâncoveanu. Nu se știe dacă Walsh a cumpărat până la urmă această sabie, care firește ar fi normal să se găsească în Anglia. Vorbind de soarta nefericitului voievod, în lucrarea *Voyage en Turquie et a Constantinople*, Walsh afirmă în anul 1820 că s-ar fi pierdut tradiția, chiar în cercurile savante ale Patriarhiei de acolo, privitoare la locul de îngropare a lui Constantin Brâncoveanu: „*Leurs cinq têtes furent portées sur des pieux dans les rues, et leurs corps furent jetés dans la mer; ils furent recueillis par des matelots grecs, et enterrés dans l'île de Halki, dans l'un des couvents de cette île*”⁸.

⁸ R. Walsh, *Voyage en Turquie et a Constantinople*, Paris, 1828, pp. 210-211.

O altă mențiune despre o altă sabie brâncovenească ne oferă inventarul făcut în anul 1725 referitor la toate giuvaericele rămase de la Brâncoveanu: „*O sabie ferecată cu aur și cu un zefir mare în vârful și cu multe diamantele=1310 florinți nemțești*”. Documentul aparține Arhivelor Așezămintelor Brâncovenești. Se poate ca această sabie să fi fost oferită spre cumpărare lui Walsh ? Dar tot atât de posibil este ca să fie o altă sabie, adăugând astfel încă două săbii semnalate de-a lungul timpului.

Tot în aceea perioadă interbelică, anterior anului 1935, a fost semnalată de către Marcu Beza o altă sabie brâncovenească aflată în Visteria Sfântului Mormânt din Ierusalim. Inscripția este prescurtată asemănător celor de la Luvru, sabiei nr. 268 din colecția Șeremetev și sabiei nr. 2.684 de la Istanbul. De data aceasta o găsim cu teacă originală. Pe sabie se pot distinge clar elementele specifice: garda, motivul decorativ oriental, cele două lumânări arzând, sfeșnicele lor, medalionul Maicii Domnului cu Iisus-pruncul, coroana în trei colțuri susținută de doi îngeri, precum și inscripția⁹.

Această sabie a fost descoperită încă din 1896 de Institutul rusesc din Istanbul, dar considerată drept sabie bizantină din secolul al XII-lea. Nicolae Iorga, în *Revista istorică* din 1933, a semnalat-o primul în bibliografia românească, citând sursa rusească și atribuind-o lui Constantin Brâncoveanu, fără să o fi văzut însă.

Un profesor Caro de la Universitatea din Breslau, publica știrea cum că în anul 1862 s-a găsit în lacul Goplo în Polonia o sabie a cărei inscripție era identică cu sabia brâncovenească de la Turin. Caro emite ipoteza că numeroși „valahi” au servit în armata Poloniei și numai astfel se explică existența acestei săbii pe teritoriul Poloniei.

O altă lucrare, manuscris, a doctorului Ioan Hedenborg – medic la Rodos –, semnalează o sabie brâncovenească care la anul 1900 se găsea acolo, provenind din insula Simi, respectiv de la mănăstirea Sf. Arhanghel Mihail.

Putem afirma că până la acea dată, când Emil Vârtosu face un inventar al săbiilor care au aparținut lui Constantin Brâncoveanu, numărul acestora se ridică la nouăsprezece.

Ca urmare a diversificării textului inscripționat, cât și a ornamentelor, putem trage concluzia că domnitorul comanda aceste săbii pentru diferite destinații: sabie ce urma să o poarte în diferite ocazii solemne, săbii ce urmau să fie dăruite unor personalități sau oferite ca răsplată pentru diferite merite, dar există și ipoteza ca domnitorul să comande mai multe pentru o colecție personală, dat fiind numărul mare de săbii care îi sunt atribuite.

⁹ Marcu Beza, *Noi urme românești la mănăstirea Sinai și la Ierusalim*, în „Boabe de grâu”, nr. 9, pp. 564-565.

În rezumat, putem enumera următoarele săbii brâncovenești prezentate mai sus:

- cele zece săbii din colecțiile rusești, doar amintite;
- câte o sabie la Rodos, Torino (Armureria Regală), Paris (Muzeul Luvru), Berlin, Ierusalim (Visteria Sfântului Mormânt);
- trei săbii la Istanbul (Muzeul Vechiului Serai);
- o sabie descoperită în lacul Goplo din Polonia;
- la București, o sabie semnalată în anul 1725 și alta la 1820, de la care nu sunt decât descrieri sumare.

Constatăm că nici o sabie nu este semnalată în colecțiile din Viena, Budapesta sau Transilvania, unde ar fi trebuit să apară datorită faptului că Manu Apostol, omul de încredere al lui Brâncoveanu, a reușit să transporte la Brașov o bună parte din averea acestuia, cu foarte puțin timp înainte de plecarea domnitorului la Constantinopol.

Inventarul acestor impresionante bogății cuprind nu mai puțin de șaisprezece săbii! Zece din ele sunt prezentate ca fiind „turcești”, dar toate sunt din argint sau argintate. Un alt inventar, care amintește de aceste săbii, făcut la sfârșitul anului 1714, când averile domnitorului Brâncoveanu sunt confiscate de autoritățile imperiale, se referă și la vânzarea unor obiecte. În 1720 au rămas încă două săbii nevândute din depozitul constituit în Transilvania în 1714. După întoarcerea Doamnei Maria din exilul impus de sultan, Gheorghe Trapezuntinul intervine de nenumărate ori la Viena pentru despăgubirea văduvei și a nepotului lui Brâncoveanu ca urmare a confiscării averilor brâncovenești din Ardeal. Gheorghe Trapezuntinul protestează și împotriva felului cum au fost vândute săbiile. El amintește faptul că în inventar săbiile apar ca fiind confecționate din argint, iar în actul de vânzare nu se mai menționează acest lucru, fapt ce diminuează substanțial valoarea recuperată. Unele săbii au fost vândute cu cinci-șase florini, în timp ce orice negustor de rând purta o sabie de cel puțin 30 de florini.

Proveniența fabricației acestor săbii, este discutabilă. Emil Vârtosu emite ipoteza unor ateliere din Ucraina Kieveană, dar nu exclude posibilitatea să fi fost confecționate și în Orient¹⁰.

¹⁰ E. Vârtosu, *op. cit.*, p. 16.

Bibliografie

Marcu BEZA, *Noi urme românești la mănăstirea Sinai și la Ierusalim*, în „Boabe de grâu”, nr. 9.

Alexandru DUȚU, *Modelul cultural brâncovenesc*, în „Constantin Brâncoveanu”, Editura Academiei R.S.R., București, 1989.

Ștefan GUȘĂ, *Voievodul Constantin Brâncoveanu – Martir creștin*, Constantin MARINESCU, *Trei săbii ale lui Constantin Brâncoveanu*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, fasc. 49, 1926.

Emil TURDEANU, *Oameni și cărți de altădată*, Editura Enciclopedică, București, 1997.

Emil VÂRTOSU, *Odoare românești la Stambul*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, fasc. 83, 1935.

R. WALSH, *Voyage en Turquie et a Constantinople*, Paris, 1828.

Lista ilustrațiilor

Fig. 1 – Cele trei săbii de la Muzeul din Istanbul.

Fig. 2 – Săbiile de la Istanbul.

Fig. 3 – Sabia cu nr. 2.684. Garda și decorațiunile.

Fig. 4 – Sabie din Vistieria Sfântului Mormânt.

Fig. 5 – Detaliu de la sabia din Vistieria Sf. Mormânt.

Fig. 6 – Săbiile de la Simi și de la Veneția.

Fig. 7 – Sabie de la Armeria Reale din Turin.

Fig. 8 – Sabia de la Paris – Colecția Manukian.

Fig. 7. — Cele trei săbii brâncovenești, aflate în Muzeul Vechinului Seraiu din Stambul (*Top Kapı Sarayı*).

Fig. 1

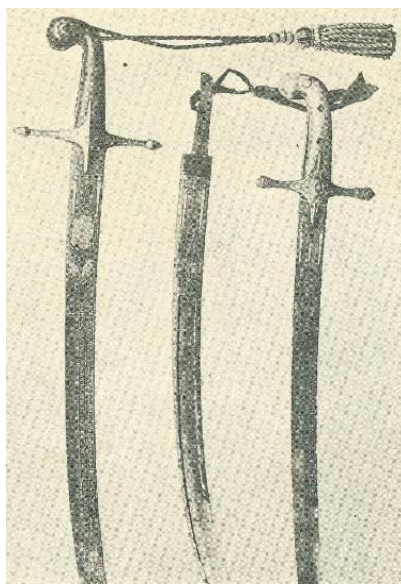

Fig. 8. — Aceleași săbii, de la stânga spre dreapta : No. 2682, 2684, 2683.

Fig. 2

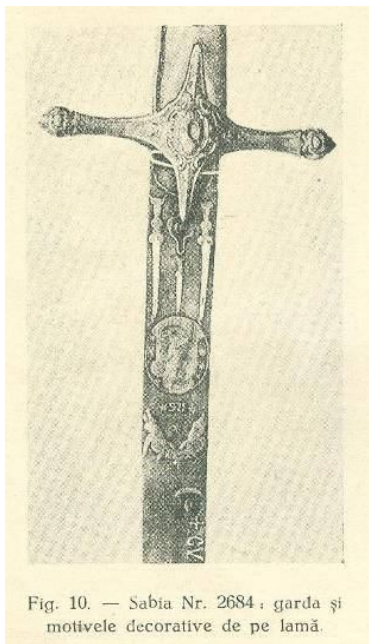

Fig. 10. — Sabia Nr. 2684 : garda și motivele decorative de pe lamă.

Fig. 3

Fig. 4

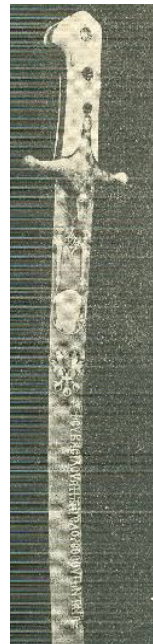

Fig. 5

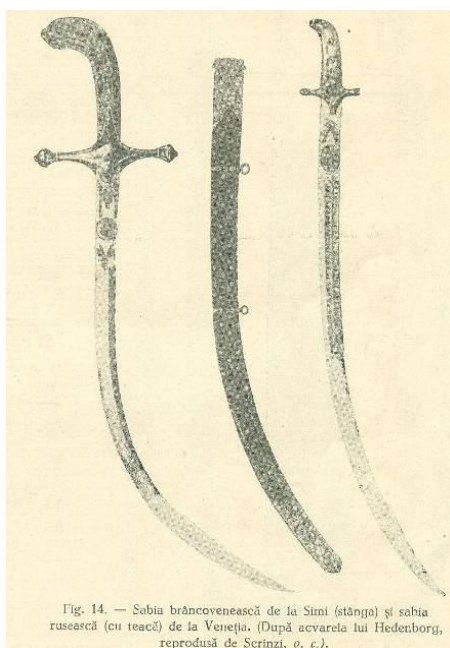

Fig. 6

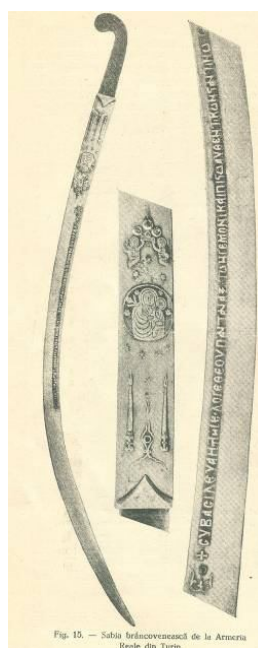

Fig. 7

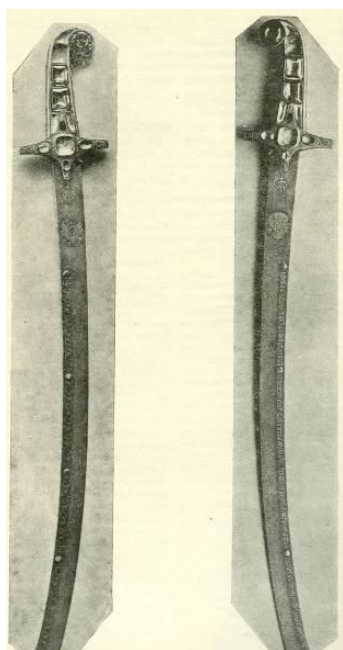

Fig. 8